

بریکس از رویا تا واقعیت

در نشست اخیر بریکس در روسیه مشکلات همیشگی آشکار بود و پیشنهادات عملی اندک

برای رهبرانی مانند ولادیمیر پوتین و شی‌جین‌پینگ، اجلاس سالانه بریکس فرصتی مناسب برای ارائه چشم‌اندازی از جهانی است که در آن ایالات متحده آمریکا دیگر ابرقدرت نیست. با این حال، هر نشست گروه بریکس اینگونه می‌نماید که این گروه همچنان در عرصه عملی گام مهمی برنداشته و بیشتر به اعلام مواضع می‌پردازد.

در گردهمایی اخیر اعضای بریکس در کازان روسیه، برای نخستین بار کشورهای نظیر مصر، اتیوپی، ایران و امارات نیز به عنوان اعضای جدید شرکت داشتند. برزیل، روسیه، هند، چین و آفریقای جنوبی دیگر اعضای کامل بریکس هستند. قبل از این رویداد، رسانه‌های کشورهای عضو بریکس بر اهمیت این نشست در تقویت نظم چندقطبی و ایجاد یک معماری مالی جدید که کمتر به دلار آمریکا وابسته است، تأکید کردند. اینها موضوعات جدیدی برای بریکس نیستند. در واقع، اجلاس سال گذشته در آفریقای جنوبی بر همین موضوعات متمرکز بود. آنها همچنین با استراتژی چین برای ایجاد پیوندهای قوی سیاسی و اقتصادی با کشورهای در حال توسعه از طریق برنامه‌هایی مانند ابتکار کمربند و جاده سازگار هستند. با این حال، یک سری تحولات ناخوشایند منتهی به این گردهمایی موجب شد که این اجلاس آنطور که باید کارآمد نباشد. چندین کشور که انتظار می‌رفت به بلوک بریکس بپیوندند عقب‌نشینی کرده‌اند و ممکن است هرگز در خواست عضویت نکنند. الجزایر با رد دعوت بریکس در اجلاس سال گذشته، رسماً در اوایل ماه جاری پیشنهاد عضویت خود را پس گرفت. آرژانتین دعوت بریکس را پذیرفت، اما پس از انتخاب خاویر میلی به عنوان رئیس جمهور، مسیر خود را تغییر داد. عربستان سعودی نیز همچنان مردد است. با توجه به اینکه ریاض مشارکت دفاعی و امنیتی با واشنگتن را در اولویت دارد و با توجه به مزایای نامشخص عضویت در بریکس، بعید است که سعودی‌ها به این زودی به بریکس بپیوندند.

و شاید شگفتی بزرگ‌تر - حداقل برای روسیه - تصمیم قزاقستان در این ماه برای عدم عضویت در بریکس بود. قاسم توکایف، رئیس‌جمهور قزاقستان به این اجلاس رفت و از اصلاح ساختار سازمان ملل متحد، به‌ویژه برای تقویت صدای قدرت‌های متوسط مانند قزاقستان، حمایت کرد. این کشور در حال حاضر عضو سایر سازمان‌های منطقه‌ای مانند اتحادیه اقتصادی اوراسیا و سازمان همکاری شانگهای است که روابط قوی با روسیه و چین را تضمین می‌کند و فرصت‌های فراوانی را برای همکاری بدون نیاز به عضویت رسمی بریکس فراهم می‌کند. رهبری قزاقستان همچنین نگران است که پیوستن به بریکس سیاست خارجی قزاقستان را بسیار با چین و روسیه نزدیک کند و شرکای استراتژیک غربی را در زمانی که علاقه‌مند به سرمایه‌گذاری در منطقه هستند از خود دور کند. به‌عنوان مثال، ایالات متحده و اروپا در حال مطالعه اجرای پروژه‌های زیرساختی مانند کریدور میانی هستند که از قزاقستان عبور می‌کند و جایگزین‌هایی برای کریدور شمالی (که از چین و روسیه می‌گذرد) و کریدور بین‌المللی شمال-جنوب تحت حمایت روسیه و ایران ارائه می‌کند. تصمیم قزاقستان باعث عصبانیت دولت روسیه شد که - احتمالاً در تلافی - بلافاصله پس از اعلام آستانه برای عدم عضویت در بریکس، واردات برخی از کالاهای کشاورزی قزاقستان را ممنوع کرد.

کرمیلین ابراز امیدواری کرده که این اجلاس سیگنالی قوی برای جهان و مردم روسیه باشد، که بلوک بریکس نزد آنها کاملاً محبوب است و نشان دهد آن‌طور که دولت‌های غربی می‌خواهند، روسیه منزوی نیست و همچنان می‌تواند سیاست‌های جهانی را شکل دهد. حتی ترتیبات اجلاس نیز بخشی از پیامی بود که روسیه می‌خواست به غرب ارسال کند. ولادیمیر پوتین، رئیس‌جمهور روسیه، برای جلوگیری از ایجاد مشکل دیپلماتیک برای آفریقای جنوبی، در اجلاس سران بریکس سال گذشته در ژوهانسبورگ شرکت نکرد، زیرا حکم

بازداشت دادگاه کیفری بین‌المللی علیه او به اتهام جنایات جنگی در اوکراین صادر شده بود. غیبت او دیگر رهبران بریکس این امکان را داد که از بحث مستقیم درباره اوکراین چشم‌پوشی کنند. در کازان اما رهبر روسیه توانست با همتایان خود رو در رو ملاقات کند. با این وجود، بحث‌ها تا حد زیادی شامل موضوع اوکراین نشد که احتمالاً کمترین از این مسئله دلخور شد. پوتین از این گردهمایی برای انتقاد از تحریم‌های غرب علیه کشورش و برجسته کردن پتانسیل بریکس برای به چالش کشیدن سلطه اقتصادی و مالی غرب استفاده کرد. اما وقتی نوبت به موضوع شکاف روسیه با غرب رسید، پوتین نظر مسکورا ارائه کرد و گفت که تهاجم به اوکراین برای امنیت روسیه ضروری است و با توجه به پیچیدگی درگیری، دستیابی به راه حل زمان می‌برد.

شی‌جین‌پینگ، رئیس‌جمهور چین، اگر چه از انتقاد روسیه از هژمونی غرب حمایت کرد و بر اهمیت نظم جهانی چندقطبی تأکید کرد، اما بر ضرورت اجتناب از «جنگ سرد جدید» تأکید کرد و خواستار همزیستی مسالمت‌آمیز شد. او گفت که کشورهای بریکس باید در زمینه تغییرات آب و هوایی، رشد اقتصادی و توسعه فناوری با یکدیگر همکاری کنند. در جایی که پوتین از روبرویی با غرب حمایت می‌کرد، شی خواستار همکاری شد و به طور ماهرانه تمایل چین برای نشان دادن خود به عنوان یک میانجی صلح‌طلب را تقویت کرد. به همین ترتیب، نازندرا مودی، نخست‌وزیر هند، به سیاست خارجی طولانی‌مدت هند مبنی بر عدم تعهد پایبند بود و اظهارات خود را بر نیاس به صلح و ثبات متمرکز کرد و از دیپلماسی برای حل منازعات حمایت کرد.

در نهایت، اعضای بریکس در مورد اهداف خود برای ایجاد جایگزینی در راستای سیستم پولی جهانی تحت سلطه دلار که تقریباً در هر اجلاس تکرار می‌شود، بحث کردند. با این حال، اقدامات مشخصی برای تبدیل این رویا به واقعیت وجود ندارد. مهم‌تر از همه، ابتدا چین باید مایل به باز کردن حساب‌های سرمایه و بازارهای مالی خود باشد و کشورهای عضو باید اعتماد متقابل را پرورش دهند. در واقع، پیشرفت واقعی در زمینه همکاری‌های اقتصادی غیرممکن خواهد بود، تا زمانی که دو اقتصاد بزرگ بلوک بریکس، یعنی چین و هند، بر اختلافات خود غلبه کرده و در طرح‌های مشترک با یکدیگر همکاری کنند.

روسیه یک ابتکار ملموس را معرفی کرد: ایجاد بورس غلات بریکس، با هدف تسهیل تجارت غلات و سایر کالاهای کشاورزی در داخل بلوک بریکس. این پلتفرم وابستگی به بازارهای تحت سلطه غرب را کاهش می‌دهد، تجارت درون بریکس و امنیت غذایی را تقویت می‌کند و حائلی در برابر خطرات از تحریم‌ها گرفته تا نوسانات قیمت، ایجاد می‌کند. روسیه به عنوان بزرگترین صادرکننده گندم در جهان، رهبری این ابتکار را بر عهده دارد. پوتین پیشنهاد کرد که بورس غلات می‌تواند به یک بورس کالای تمام‌عیار تبدیل شود. اما اگر چه این ایده معقول است، در عین حال چندین چالش برای اجرایش وجود دارد. مهم‌تر از همه، تحریم‌های غرب، روسیه را از دسترسی به بودجه بانک توسعه بریکس از سال ۲۰۲۲ منع کرده است و سوالاتی را در مورد مکانیسم‌های مالی مورد نیاز برای تحقق این چشم‌انداز ایجاد کرده است.

اجلاس بریکس به طور نمادین موفقیت‌آمیز بود و تبلیغاتی برای روسیه، به‌ویژه فرصت‌هایی برای عکس گرفتن پوتین فراهم کرد تا در کنار دیگر رهبران بریکس بایستد و مشترکاً ناامیدی‌های خود را در مورد عدم حضور کشورهایشان در نهاد های حاکمیتی جهانی ابراز کند. اما در هر نشست بریکس این اتفاق می‌افتد. تا به امروز، بریکس نتوانسته هیچ‌گونه اصلاحاتی را در نهاد های بین‌المللی پیش ببرد یا مدل جدیدی را برای چندجانبه‌گرایی اجرا کند. در عوض، جنگ اوکراین و ظهور حمایت‌گرایی ناسیونالیسم - در غرب و بریکس - هر گونه امید به همکاری چندجانبه‌سودمند متقابل را تضعیف کرده است.

خواهد کرد. ناظران خوش‌بین بر این باورند که بلوک بریکس می‌تواند کمک موثری به حذف دلار از تاج و تخت خود کند. پس کشورهای بریکس در این زمینه چه کاری می‌توانند انجام دهند؟ کشورهای متشکل از اتحاد بریکس از مزایای فوق‌العاده‌ای برخوردار هستند که می‌تواند آنها را قادر سازد به اهداف خود در یک جهان چندقطبی و همچنین یک سیستم مالی و تجاری منصفانه به نفع جنوب جهانی دست یابد. در جریان اجلاس مرداد ۱۴۰۲ اوت ۲۰۲۳ در ژوهانسبورگ آفریقای جنوبی، بریکس از شش کشور دعوت کرد تا به بلوک بپیوندند چهار عضو جدید به طور رسمی تأیید شدند: مصر، ایران، اتیوپی و امارات. آرژانتین این دعوت را رد کرد و عربستان سعودی همچنان در حال بررسی پیوستن به آن است. با این گسترش بریکس پلاس که امروزه به این نام شناخته می‌شود حدود ۴۶ درصد از جمعیت جهان و ۲۸ درصد از اقتصاد جهانی را تشکیل می‌دهد و تولید ناخالص داخلی آن بر اساس برابری قدرت خرید (PPP) ۳۵ درصد است یعنی فراتر از کشورهای عضو GV که به سستی به ۳۰ درصد تولید ناخالص داخلی جهانی می‌رسد. در مورد منابع انرژی اعضای بریکس ۴۷ درصد از ذخایر نفت و ۵۰ درصد از ذخایر گاز طبیعی جهان را در اختیار دارند.

اعضای بریکس برای تعمیق تجارت بین‌المللی با استفاده از ارزهای محلی به جای دلار آمریکا، از جمله خرید و فروش منابع انرژی بدون استفاده از دلار تلاش می‌کنند. دلار آمریکا تنها ارز مورد استفاده در تجارت دلارهای نفتی است، در حالی که بزرگترین خریداران و همچنین بزرگترین فروشندگان، اعضای بریکس هستند که همچنان منتظر پیوستن رسمی عربستان می‌باشند بریکس همچنین بانک خود به نام بانک توسعه جدید را تأسیس کرد که هدف آن رقابت با بانک جهانی و صندوق بین‌المللی پول است.

پایان دادن به هژمونی آمریکا

در حالی که اعضای بریکس ممکن است بر سر ایجاد یک ارز مشترک متفق شوند، بسیاری موافق هستند که نباید به ارز واحدی مانند دلار آمریکا وابسته باشند در زمانی که ایالات متحده به دلیل حمایت از اسرائیل با انزوای بین‌المللی بیشتری مواجه است بسیاری از ناظران امیدوار در جهان عرب، فرسایش سلطه دلار را آغازی برای پایان هژمونی جهانی ایالات متحده می‌دانند. اگر دولت‌ها و افراد در سرتاسر جهان تمایل کمتری به پذیرش دلار آمریکا تضعیف‌شده داشته باشند آنگاه ایالات متحده مجبور خواهد شد که چاپ میلیاردها دلار خود را که از جنگ‌های نسل‌کشی اسرائیل علیه فلسطین و لبنان حمایت مالی می‌کند، متوقف کند.

با این حال، در حالی که بریکس می‌تواند ابزار قدرتمندی برای دستیابی به این هدف باشد، به تنهایی نمی‌تواند ایالات متحده در خاورمیانه را تغییر دهد. کشورهای عربی نیز باید برخی گام‌های راهبردی، از جمله پایان تدریجی وابستگی اقتصادی و پولی خود به ایالات متحده، به ویژه کشورهایی مانند کویت که ارزهای خود را به جای سیدی از ارزها به دلار آمریکا متصل می‌کنند پایان دهند. آنها همچنین باید دارایی‌های طلای خود را گسترش دهند، همانطور که اکثر کشورهای بزرگ مانند چین، هند و ترکیه انجام می‌دهند و به بلوک‌های بزرگ اقتصادی مانند بریکس پیوسته‌اند و همانطور که ایران، امارات و مصر انجام داده‌اند. همه اینها مستلزم تغییر در ذهنیت دولت‌های عربی است که در شرایط کنونی دستیابی به آن دشوار است و ممکن است به یک بهار عربی جدید برای تغییر رویکرد آنها نیاز داشته باشد.

ضرورت دیپلماسی با دشمن

سنااتور جی‌دی ونس، معاون منتخب دونالد ترامپ، نامزد حزب جمهوری خواه در انتخابات ریاست جمهوری آمریکا، ضمن اجتناب از دشمن خطاب کردن ولادیمیر پوتین، رئیس‌جمهور روسیه، او را یک رقیب برای آمریکا توصیف کرد و بر لزوم استفاده از دیپلماسی در ارتباط با روسیه جهت پایان دادن به جنگ در اوکراین تأکید کرد. ونس در جریان مصاحبه‌ای با شبکه خبری ان‌بی‌سی‌نیوز گفت آمریکا با ولادیمیر پوتین در جنگ نیست و نمی‌خواهد که در جنگ باشد. معاون ترامپ همچنین در بخش دیگری از اظهاراتش از چین به عنوان بزرگترین و مهم‌ترین رقیب و تهدید برای آمریکا یاد کرده و با این حال باز هم تأکید کرد که آمریکا قصد جنگ با پکن را هم ندارد. ونس گفت: «ما با پوتین در جنگ نیستیم و من نمی‌خواهم با روسیه وارد جنگ شوم بلکه باید برای پیدا کردن راه‌های صلح با یکدیگر تلاش کنیم.» او همچنین تأکید کرد: «قرار نیست ما از جنگ در اوکراین چشم‌پوشی کنیم با این حال به اعتقاد من گاهی اوقات شما مجبور خواهید شد تا با دشمنان خود وارد دیپلماسی شوید.»

اجبار به ائتلاف

حزب لیبرال دموکراتیک ژاپن که بیش از یک دهه حزب حاکم در این کشور به شمار می‌رفت در انتخابات سراسری اکثریت کرسی‌های مجلس نمایندگان را از دست داد و این موضوع برای حزب حاکم و نخست‌وزیر ژاپن یک شکست محسوب می‌شود. رسانه‌های ژاپن اعلام کردند که اکنون حزب «شیگرو ایشیبا» نخست‌وزیر ژاپن ناگزیر است برای کسب اکثریت مجلس نمایندگان ژاپن با احزاب دیگر ائتلاف کند. شبکه خبری ان‌اچ (NHK) گزارش داد: «برای کسب اکثریت مجلس نمایندگان ژاپن دست کم کسب ۲۳۳ کرسی از مجموع ۴۶۵ کرسی لازم است که در این میان حزب لیبرال دموکراتیک به همراه حزب کومیتو دیگر حزب ائتلافی توانستند تنها ۲۱۵ کرسی را کسب کنند.» بر اساس این گزارش حزب لیبرال دموکراتیک ۱۹۱ کرسی و حزب کومیتو نیز ۲۴ کرسی را به دست آوردند. بزرگترین حزب مخالف، حزب دموکراتیک مشروطه ژاپن، در انتخابات سراسری روز گذشته توانست نتایج چشم‌گیری حاصل و ۱۴۸ کرسی را کسب کند.

طرح سیسی رد شد

بنیامین نتانیاهو، نخست‌وزیر رژیم صهیونیستی طرح پیشنهادی مصر مبنی بر آتش‌بس موقت در نوار غزه را رد کرد. عبدالفتاح السیسی، رئیس‌جمهور مصر روز یکشنبه اعلام کرد که طرحی برای آتش‌بس ۴۸ ساعته در غزه مطرح کرده که بر اساس آن توافقی جزئی به منظور تبادل چند تن از اسرا نیز انجام شود. بر اساس این طرح قرار بود که به ازای آزادی ۴ تن از اسرای صهیونیست، تعدادی از زندانیان فلسطینی آزاد شوند و پس از آتش‌بس مذاکرات به مدت ۱۰ روز ادامه یابد تا آتش‌بس کامل برقرار گردد. کانال ۱۲ اسرائیل خبر داد که این طرح در جلسه کابینه مطرح شد و برخی از اعضای کابینه از آن حمایت کردند، اما نخست‌وزیر رژیم صهیونیستی و همچنین ایتمار بن گوپر و بزلال اسموتیچ، از وزرای تندرو اسرائیل، آن را رد کردند. نتانیاهو ضمن مخالفت با آتش‌بس موقت تأکید کرد که «مذاکرات تنها زیر آتش برگزار می‌شود.»